

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'İY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojiakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI.....	141
Xayitov Rustam Burxonovich	

BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ “YASHIL” INVESTITSIYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITSION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуакбар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyeвна	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	

INNOVATSION KLASTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI.....	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ.....	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА.....	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY.....	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI.....	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI.....	303
Tashmuxe'dova Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIYASI VA INTEGRATSIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI.....	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR.....	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH.....	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI.....	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LASHNING MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLISHNING ASOSIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyboyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELLARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TEXNOLOGIK RESURLARNI BOSHQARISHDA STRATEGIYALARDAN FOYDALANISH	474
Kazakov Olim Sabirovich	
OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI.....	479
Abdusattarova Dildora Bohodirovna	
SANOAT KORXONASIDA INNOVATSION JARAYONLAR SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISHNING METODIK YONDASHUVLARI.....	485
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	491
Kafiyev Xojiakbar Xosilbek o'g'li	
BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL QILISH YO'NALISHLARI.....	496
Xolmatov Otabek Oybek o'g'li	
INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALAR.....	499
Sheraliyeva Saida Azatovna	
TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH VA IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA KLASTER USULLARINI QO'LLASH.....	504
Mizrob Maxmudovich Tashov	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СТОИМОСТИ КОМПАНИИ В ПРОЦЕССАХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ.....	514
Ли Илларион Георгиевич	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВИДОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА УЗБЕКИСТАНА.....	519
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
УСТОЙЧИВОЕ И ЦИФРОВОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА: ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ	525
Усманова Азиза Баходировна	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI INNOVATSION ASOSDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ZARURIYATI.....	529
Temurbek Olimovich Mamayunusov	
КОМПЛЕКСНОЕ УЧЁТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССОВ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	536
Эркинбаев Якуббой Хушнуд угли	
ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARINING DAVLAT QARZ BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA QARZ SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH INSTITUTSIONAL VA AMALIY QO'LLANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH	541
Raxmatov Hamid Hasan o'g'li, Akramov Azizjon Kabirovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA SEKTORIDA INSTITUTSIONAL VA INVESTITSION OMILLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA QO'SHMA TA'SIRI.....	549
Fayziyev Oybek Raximovich	
INSTITUTIONALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION EFFECTIVENESS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF OECD COUNTRIES' EXPERIENCE IN GOVERNANCE FOR PUBLIC ADMINISTRATION REFORM.....	556
Sarvar Saidov Khairulloyevich	
O'ZBEKISTONDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	562
Zaynutdinova Umida Djalalovna, Miraxmedova Maftuna Ibragimovna	
SAMARQAND VILOYATIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA INSON KAPITALINING ROLI.....	568
Gulnora Mardievna Shadieva, Avazova Charos	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ РАБОТНИКОВ ВУЗОВ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ СФЕРЫ УСЛУГ	572
Шадиева Гулнора Мардиевна, Рустамова Фируза	

KICHIK BIZNES KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH.....	578
Eminchayev Baxodir Sadikovich	
MINTAQA IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARINING NAZARIY TAHLILI	583
Tuyev Abdurahmon Yusubovich	
AKTIVLAR SIFATIGA TA'SIR ETUVCHI MAKROIQTISODIY VA INSTITUTSIONAL OMILLARNING TAHLILI	587
Rasulov Muxammad Bobur Fazliddin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING MUAMMOLI KREDITLARI (NPL) KO'RSATKICHI ORQALI BANK TIZIMI BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	594
Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich, Vaxabov A.V.	
AKSIYADORLAR BILAN MANFAATLI MUNOSABATLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA AKSIYADORLAR VA ULARNING HUQUQLARINI TA'MINLASH.....	600
Raimov Farrux Avazjon o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	605
Мирпулатова Луиза Мансуровна, Абдумажидов Шахзод Шерзод угли	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING YAIMDAGI ULUSHI VA UNING IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	610
Bo'stonova Nilufar Abdusmatovna	
MAISHIY XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION KLASSTER MODELINI JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	615
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
SURXONDARYO VILOYATI ISHLAB CHIQARISH SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGI KO'RSATKICHLARINING STATISTIK TADQIQOTI.....	619
Buriyev Ubaydulla Bozor o'g'li	
MAMLAKATIMIZDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR.....	623
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING ASOSIY OMILLARI VA ULARNI BOSHQARISH MASALALARI	630
Yuldasheva Nazokat Muzaffar qizi	
AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINING BARQAROR RIVOJLANISH MEXANIZMI: MONITORING VA BAHOLASH TIZIMI.....	635
Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH TENDENSIYALARI VA MUAMMOLARI	640
Raxmanova Iroda Xasilovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYA QILISH VA RAQAMLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR.....	645
Turgunov Abror Kadirovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BANK XIZMATLARI VA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARNING TARAQQIYOTI	650
Muminova Marguba Mamirkulovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	655
Ulashev Xubbim Askarovich	
KADRLAR SIYOSATI VA DAVLAT XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH HAMDA RIVOJLANTIRISHNING MILLIY MODELINI YARATISH	659
Turayev Laziz Shokirovich	
BALIQ YETISHTIRISHNING IQTISODIY SAMRADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	664
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI UNDIRISH JARAYONIDA SOLIQ TAFOVUTINI (VAT GAP) ANIQLASH VA BAHOLASH USULLARI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA ADAPTIV YONDASHUV.....	670
Urazmatov Jonibek Musurmanovich	
HUDUDLAR SOLIQ SALOHİYATI: OMILLAR VA NATIJA.....	675
Baxtiyorov Umid Kaxramon o'g'li	
AN'ANAVIY HUNARMANDCHILIKNI RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI INNOVATSION TRANSFORMATSIYA QILISH MEXANIZMLARI.....	680
Ermetov A.I.	
TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHDA SUPPLY CHAIN CONTROL TOWER KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI.....	686
Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA AXBOROT RESURSLARINING BOSHQARUV MODEL VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	691
Yo'ldoshev Nodirbek Ne'matjon o'g'li	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA MENTORLIK TIZIMINI TATBIQ QILISHNING METODOLOGIK ASOSLARI.....	696
Xurshida Maxmadaminova	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING HISOB-KITOB VA UNDIRISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	706
Jumanazarov Alisher Toshtemir o'g'li	
ПРАКТИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ УЗБЕКИСТАНА.....	715
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
KORPORATIV DIVIDEND SIYOSATINING YANGI JIHATLARINI O'RGANISH: RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKAT MISOLIDA.....	723
Eshev Furqat A'zamovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR ASOSIDA "AQLLI SHAHAR" BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH: INSONGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV.....	730
Raximova Madina Shuxrat qizi	
HUDUDIIY IQTISODIY TIZIMLARNI BOSHQARISHNING TASHKILIIY TUZILMALARI.....	737
Umarov Oqil Omiljonovich	
MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARINING FOND BOZORIDAGI INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	742
Yuldashev Fozil Turapovich	
MAKROIQTISODIY MUVOZANATNI MODELLASHTIRISHDA MATEMATIK USULLARNING TATBIQI VA PROGNOZLASHTIRISH SAMARADORLIGI.....	749
Abdiraimov Abbos Xolmurodovich	
ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	756
Мирзамухамедова Шахзода Акмалжон кизи	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA STRATEGIK MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISH.....	762
Ismadiyarov Alisher Abduraxmon o'g'li	
СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СОСТОЯНИЙ ЧЕЛОВЕКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИМИ ОБОРОТАМИ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	766
Жумаев Шавкат ХХХ	
SUV XO'JALIGI SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	769
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva	
МЕТОДЫ СБОРА И АНАЛИЗА ДАННЫХ ДЛЯ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ЦИФРОВЫХ ИНВЕСТИЦИЙ.....	776
Каракулов Фарход Зайпудинович	

НЕФОРМАЛЬНАЯ ЗАНЯТОСТЬ И ТЕНЕВАЯ СТОРОНА ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: АНАЛИЗ СТРУКТУРНЫХ ВЫЗОВОВ И ГОСУДАРСТВЕННЫХ МЕР ПО ЛЕГАЛИЗАЦИИ	782
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISH MODELLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	787
Xalikov Akmal Xolboyevich	
TIJORAT BANKLARDA MOLIYAVIY XIZMATLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ISTIQBOLLARI	793
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
RAQOBATBARDOSH MUHITDA INNOVATSION MENEDJMENTNI JORIY ETISH MEXANIZMLARI	799
Siddikov Askar Axrorovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MARKETING STRATEGIYASINI BAHOLASHNING MEZON VA USULLARI	803
Isakova Naima Ikromjonovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	809
Abdullayeva Iroda Shuxrat qizi	
MULTIMODAL TRANSPORT OQIMLARI SHAROITIDA LOGISTIKA XABLAR JOYLASHUVINI TANLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	813
Umirzaqov Davlatjon Dolimjon o'g'li, Axmedova Muslima Djalolovna	
SUG'URTA ZAXIRALARINI MOLIYAVIY HOLAT TO'G'RISIDAGI HISOBOTDA AKS ETTIRISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	818
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	
MINTAQAVIY IQTISODIYOTNI BOSHQARISHNING XORIJIY TAJRIBALARI	826
Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI TUZISH VA ULARNI TAHLIL QILISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	830
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDA BOJ-TARIF SIYOSATINI METODOLOGIK TAKOMILLASHTIRISH MODELLARI	837
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
MAMLAKATIMIZDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI (XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA)	844
Bekmetov Xursandbek Ilxamovich	
SOTISH KANALLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA MARKETING TADQIQOTLARIDAN FOYDALANISH	850
Abduxalilova Laylo Tohtasinovna	
MINTAQ IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURIYATI	857
Achilova Firusa Kurbanovna	
TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASINI MUSTAHKAMLASH VA INVESTITSION KREDITLASH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH TAHLILI	862
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
XIZMATLAR SOHASIDA MIJOZLAR BILAN O'ZARO MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA BAHOLASH MEZONLARI	867
Ismailova Ma'mura Eldorovna	
O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI VA MANBALARI	874
Rustamova Dilsabaxon Djurayevna, Baratov Maxsudali Nazaraliyevich	
KORXONA FAOLIYATIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	881
Xashimova Dilyora Paxritdinovna	
TURIZM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI (DXSH) LOYIHALARINI BOSHQARISHDA ESG VA BMTNING BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI (UNSDG) KONSEPSIYALARINING O'ZARO BOG'LIQLIGI	888
Masharipov Ravshan Rajabboyevich	

IQTISODIY, MOLIYAVIY, INVESTITSIYA VA SOLIQ SALOHİYATINING O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY XUSUSIYATLARI.....	893
Jurayev Xusan Atamuratovich	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY RISKLAR BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH STRATEGIYALARI.....	900
Kadirov Abdumalik Matkarimovich, Abduqodirova Shahzoda Ilhomidin qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTINI IQTISODIY-EKOLOGIK JIHATDAN RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	904
Koliyova Shoxista Qahramon qizi, Barnoqulova Marjona Otabek qizi	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY AKTIVLAR PORTFELLARINI RISK-DAROMAD DILEMMASI ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH (G. MARKOVIS VA J. TOBINNING PORTFEL NAZARIYASI ASOSIDA)	909
Kurbanov Xayrilla	
MAMLAKATIMIZNING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH	915
Mirzayev Rustam Ro'ziyevich	
РЫНОЧНЫЙ СПРОС И РАВНОВЕСИЕ	921
Камилова Наргиза Абдукажоровна, Ашуров Сардоржон Зафаржонович	
XORIJY DAVLATLARDA AUDITORLIK FAOLIYATINING O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYASI.....	925
Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	
MARKETING-INTERNET XIZMATLARIDAN FOYDALANGAN HOLDA SAVDO KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	929
Ismoilov Lazizbek Rasuljon o'g'li	
KORXONADA INNOVATSION BOSHQARUV MEXANIZMLARINING MAVJUD MODELLARINING RETROSPEKTIVASI.....	934
Toxirova Gullola Mirkamolovna	
SANOATNI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA TARMOQ KORXONALARI FAOLIYATIGA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING ROLI	940
Ne'matov Shoxruxbek Ma'murjon o'g'li	
TIBBIY XIZMATLARNI MOLIYALASHTIRISH VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	946
Isroilov Bohodir Ibragimovich, Muhammadiev Ramz Zoirjon o'g'li	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINI DIVERSIFIKATSIYALASHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING ROLI	952
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ.....	957
Журахонов Шержахон Зафаржонович	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMI, RIVOJLANISHINING TARIXIY EVOLYUTSIYASI VA HOZIRGI HOLATI TAHLILI	962
Raxmonov Azizjon Sadullayevich	
SOLIQQA TORTILADIGAN KO'CHMAS MULKLARNI BAHOLASH TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	970
Musalimov Shuxrat Isamuxamedovich	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASHNI TAKOMILLASHTIRISH BILAN BOG'LIQ BO'LGAN MUAMMOLAR.....	974
Yuldashev Iskandar Abdurashidovich	
BARQAROR RIVOJLANISH KONSEPSIYASI VA UNING QURILISH SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK(DXSH)NI BOSHQARISHDAGI O'RNI	980
Rasulov Shuxrat G'ayratovich	
"YASHIL IQTISODIYOT", EKOLOGIK BARQARORLIK VA EKOLOGIK MADANIYAT	984
Ibragimova Saodat Abdumom'inovna	

EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASINING INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	990
Mirzayeva Nilufar Sabirjanovna	
IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSIYALARNING NAZARIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	995
Davlatova Ozoda Olmos qizi	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH: RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'YI INTELLEKTNI JORIY ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH	1001
Suyunova Dilfuza Dilmurod qizi	
BOZORNI SEGMENTATSIYALASHDA MARKETING TADQIQOTLARINING ROLI	1006
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilxomovna	
O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT"GA O'TISH STRATEGIYASI	1010
Sharifboyev Bunyod Azamat o'g'li, Abduraxmanova Gulnora Qalandarovna	
TIJORAT BANKLARI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA KAPITALNING ROLI	1016
Mirzaraximova Nurhayot Baxrom qizi	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВУЗОВ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И РЫНОЧНОЙ КОНКУРЕНЦИИ	1020
Ходжаева Наргизахон Анатолиевна	
FUNDRAISING AS A STRATEGIC TOOL IN MUSEUM MANAGEMENT	1028
Aziza Ibroximova	
KORXONALARDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLİYALASHTIRISHDA SOLIQ IMTIYOZLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI	1035
Boboraxmatova Shohsanam Ibdullo qizi	
MOLIYAVIY HISOBOT TIZIMINI XALQARO STANDARTLARGA O'TKAZISHNING O'ZBEKISTONDAGI DINAMIKASI VA NATIJALARI (OLMALIQ KMK MISOLIDA)	1043
A.J.Tuychiyev, M.V Abdunabiyeva	
TARMOQLANGAN AVTOMOBIL YO'LLARI QURISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: FARG'ONA VODIYSI (FARG'ONA VILOYATI VA QO'QON HUDUDI) MISOLIDA RAQAMLI LOYIHALASH, OPTIMALLASHTIRISH VA INTELLEKTUAL BOSHQARUV	1051
Yakubov Maqsadxon Sultaniyazovich, Norinov Muhammadyunus Usibjonovich, Zikrayev Akmaljon Alimovich	
O'ZBEKISTONDA KORPORATIV INNOVATSIYA TIZIMINI ISH SAMARADORLIGINI BAHOLOVCHI (KPI) AXBOROT TIZIMINI ISHLAB CHIQISH VA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	1057
Rafikova Kamila Baxtiyorovna	
RAQAMLI BANK XIZMATLARINING MOLİYAVIY BOZOR RIVOJIGA TA'SIRI	1063
Abdulazizov Javohir Abduvali o'g'li	
OILAVIY TADBIRKORLIKNI TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLİYALASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	1070
Davlyatov Qahramon Abdumavlyanovich	
AMORTIZATSİYALANADIGAN AKTIVLAR HISOBINING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI	1077
Aminboyev Jaloliddin Otabek o'g'li	
BANKLARDA RISK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH	1083
Karimov Shohruh Boydulla o'g'li	
DIGITALIZATION, RESEARCH CAPACITY AND HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN: AN ARDL-ECM ANALYSIS (2000-2024)	1087
Ismailova Nilufar	
TURIZMDA TALAB VA TAKLIFNI BAHOLASH USULLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	1094
Suyunov Alijon Jumaboy o'g'li	
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ДОХОДАМИ И РАСХОДАМИ НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ	1099
Аймухаммедова Амина Какажановна	
"O'ZMILLIYBANK" AJDA MIJOZLARINING KREDITGA LAYOQATLILIGI DARAJASI HOLATI TAHLILI	1105
Jumaniyazov Quvanchbek Amatjonovich	

SANOAT KORXONALARINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH HAMDA ISHLAB CHIQUARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	1110
Qodirov Bekzod Xomidjonovich	
FARMATSEVTIKA SANOATINING ASOSIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI IQTISODIY-STATISTIK USULLARI ORQALI TAHLILI	1115
O'taganova Umida Egamberdi qizi	
MAMLAKATIMIZDA XOTIN – QIZLAR O'RTASIDA MAHALLIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	1123
Rafiyeva Madina Xusinovna	
YASHIL IQTISODIYOTDA DEPOZIT TIZIMINI SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BOSHQARISH	1128
Norqobilova Feruza Abduhomidovna, Odilov Jahongir Nozimjonovich	
OPTIMIZING HUMAN CAPITAL: THE IMPACT OF SCHOOL MANAGEMENT ON ORGANIZATIONAL CULTURE IN VOCATIONAL EDUCATION.....	1132
Karimova Dilfuza Xatamjonovna	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INVESTITSİYALARINING INNOVATSION MAZMUNI RIVOJLANISHINING DOLZARB YO'NALISHLARI	1138
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Raximjonov Ulug'bek Boxodir o'g'li	
IQTISODIY TIZIMLARNI MAKRO VA MIKROIQTISODIY DARAJADA PROGNOZLASH: KONSEPTUAL YONDASHUVLAR VA MODELLASHTIRISH USULLARI	1142
Alimov Fazliddin Xalimovich	
ISLOMIY MOLIYA INSTITUTLARIDA FOIZSIZ MOLIYALASHTIRISH TAMOIYLLARINING IQTISODIY MOHIYATI.....	1147
Pulatova Adolat Djaxangirshyevna	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INNOVASION FAOLIYATNI SAMARALI BOSHQARISH JARAYONLARI	1152
Fayzieva Dilafruz Shuhratovna	
MARKAZIY BANK RAQAMLI VALYUTASI (CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCY): NAZARIY ASOSLAR VA XALQARO TA'RIFLARNING QIYOSIY TAHLILI	1156
Tashqo'ziyev Suxrob Abdurazzak o'g'li	
KORXONALARNI MOLIYAVIY INQIROZGA OLIB KELUVCHI SABABLAR VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI.....	1161
Bobomirzayev Isroil	
ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: ПРОБЛЕМЫ, УСЛОВИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ.....	1165
АскарOVA Мавлуда Турабовна	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISHDA MOLIYAVIY BOZOR MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	1171
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
BANK TIZIMIDA OPERATSION RISKLARNI BAHOLASH VA MONITORING MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH.....	1176
Muxitdinova Difuza Farxodovna	
KO'P DARAJALI YONDASHUVNING MIKRO, MEZO VA MAKRO DARAJALARDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKLARINI ASOSLASH HAMDA MODEL ARXITEKTURASINI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK TAMOIYLLARI	1183
Usmonov Maxsud Tulqin o'g'li, Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
TIJORAT BANKLARI DAROMAD BAZASINING TARKIBI VA DINAMIKASI ("TURONBANK" ATB MISOLIDA)	1191
Togayev Salim Sobirovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KAPITAL TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI KAPITAL BAHOSINI MINIMALLASHTIRISH MEXANIZMLARI	1196
Obidov Sanjar Omonxo'jayevich	
O'ZBEKISTON XIZMATLAR EKSPORTINING GEOGRAFIK TARKIBINI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI: GRAVITATSION MODEL ASOSIDA TAHLIL	1202
Qodirjonov Adhamjon	

AKSIONERLIK JAMIYATLARDA MOLIYAVIY INVESTITSİYALAR HISOB VA AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITISH	1206
Suyunov Yorqin Bekturodovich	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA TADBIRKORLIK INFRATUZILMASINING INSTITUTSIONAL OMILLARI	1212
Arifbayev Bobur Dilshodovich	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ В РАМКАХ СТРАТЕГИИ «УЗБЕКИСТАН – 2030»	1219
Аблаева Валентина Борисовна	
FINANCING A GREEN UNIVERSITY: MECHANISMS, MODELS, AND STRATEGIC DIRECTIONS FOR SUSTAINABLE CAMPUS DEVELOPMENT	1227
I. Imomov, F.Nishonov	
ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО МАРКЕТИНГА В УЗБЕКИСТАНЕ	1234
Шоев Алим Халмуратович	
ANALYZING UZBEKISTAN'S EU EXPORT TRENDS THROUGH THE GENERALIZED SYSTEM OF PREFERENCES PLUS (GSP+) SCHEME	1239
Aziz Zikriyoyev, Rajabova Malika Nuriddin qizi	
ANALYZING UZBEKISTAN'S EU EXPORT TRENDS THROUGH THE GENERALIZED SYSTEM OF PREFERENCES PLUS (GSP+) SCHEME	1239
Aziz Zikriyoyev, Rajabova Malika Nuriddin qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSİYALAR HISOBIGA ASOSLANGAN XOLATDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI TASHKIL ETISH TARTIBI	1247
Xasanova Xusnoraxon Faxriddinova	
HUDUDIY MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA INVESTITSION FAOLLIKNING ROLI VA UNING RIVOJLANISH MEKANIZMLARI	1251
Ollanazarov Bekturod Davlatmuratovich	
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УНИВЕРСИТЕТОВ	1257
Менглиева Индира Баходировна	
ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ НА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМ РЫНКЕ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ	1261
Умарбеков Бахром Ботирбекович	
O'ZBEKISTON QAYTA SUG'URTA TIZIMIDA "ALTERNATIVE RISK CAPITAL"NI JORIY ETISH: IQTISODIY MODEL, EMPIRIK TAHLIL VA ME'YORIY TAKLIFLAR (JAHON TAJRIBASI MISOLIDA)	1270
Jorabaev Jasur Abduraxmanovich	
O'ZBEKISTON QAYTA SUG'URTA TIZIMIDA ALTERNATIVE RISK CAPITAL'NI JORIY ETISH: IQTISODIY MODEL, EMPIRIK TAHLIL VA ME'YORIY TAKLIFLAR (JAHON TAJRIBASI MISOLIDA)	1276
Jo'rabayev Jasur Abdurahmonovich	
IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA BOSHQARUV KADRLARINING LIDERLIK SALOHİYATINI BAHOLASH MASALALARI	1282
Rasulov Shohruxbek G'ulomjon o'g'li, Ibragimov Isroil Usmonovich	
SURXONDARYO VILOYATIDA MEVA VA SABZAVOT ISHLAB CHIQRISH KO'RSATKICHLARINING XO'JALIKLAR TOIFALARI BO'YICHA TAHLILI	1286
Majidova Dilnoza Bahromovna	
TURISTIK XIZMATLARNI RIVOJLANTIRISHDA SUN'IY INTELEKTNING (SI) TA'SIRI	1290
Begimqulov Javohirbek Jo'raqul o'g'li	
MINTAQADA SANOAT TARMOQLARI RIVOJLANISHIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEKANIZMI VA ZARURLIGI	1300
Xodjaeva Feruza Komilovna	
TOSHKENT VILOYATI HUDUDLARINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI IQTISODIY FARQLAR TAHLILI	1305
Saidakbarov Saidazam Aziz o'g'li	
KORXONALARDA UMUM ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBİ	1309
Yax'yayeva Dilfuza Bagdatovna	

ONLAYN BRONLASH TIZIMLARI: TURLARI, XUSUSIYATLARI VA AJRALIB TURUVCHI BELGILARI	1314
S.S. Ismatillaeva	
BUDJET TIZIMI BUDJETLARI IJROSI USTIDAN MOLIVAVIY NAZORATNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	1320
Saidova Kamolat Farhodovna	
КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ПОРОЖДАЮЩИХ ЖЕНСКУЮ ПРЕСТУПНОСТЬ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ	1326
Нуриллоева Заррина Зокиржоновна	
SAMARQAND VILOYATI MEHMONXONA XO'JALIGIDA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TURISTLAR OQIMINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	1331
Amiriddinova Madinabonu Zayniddin qizi	
SOLIQ YUKINI HISOBLASH VA UNGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILINING METODOLOGIK JIHATLARI	1334
Abdullayev Abror Bozarboyevich	
ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ ТРУДА В МАЛОМ БИЗНЕСЕ: ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ РЕЗЕРВЫ РОСТА И РОЛЬ ОБУЧЕНИЯ ПЕРСОНАЛА.....	1341
Аминжоновна Вазира Мамасидиковна	
DZYUDUCHILARDA USHLAB OLISH (KUMI-KATA) STRATEGIYASINING MUSOBAQA NATIJALARIGA TA'SIRI.....	1350
Shermatov Gulom Qaxxorovich	
G'AZNACHILIK TIZIMIDA RISKLARNI ANIQLASH VA NAZORAT TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI	1357
Xasanov Adiz Xusenovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING HOZIRGI HOLATI HAMDA UNI QISQARTIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY ISLOHOTLAR.....	1363
Beknazarov Behzod Baxtiyorovich	
IMPROVEMENT OF THE COMMERCIAL BANK PRIVATIZATION PROCESS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	1368
Djumaniyazov Islam Karimbayevich	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK SOHASI INVESTITSION VA EKSPORT SALOHİYATI TAHLILI	1374
Nurboyev Jaloliddin Mamadiyevich	
TIJORAT BANKLARIDA RISK-MENEJMENTI SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	1378
Madaminov Bekzod Allayarovich	
IQLIM O'ZGARISHLARI VA XAVF OMILLARI SHAROITIDA AGRAR BIZNESDA XARAJATLAR TAHLILI VA XATARLARNI BOSHQARISH.....	1383
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TA'LIM TIZIMINING BOSHQARUVIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH VA YASHIL IQTISODIYOTNING O'RNI	1387
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ ЭКСПОРТНОЙ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ НА ОСНОВЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ЛОГИСТИКИ И УПРАВЛЕНИЯ ЦЕПОЧКАМИ ПОСТАВОК	1392
Каримова Хулкар Рахманали кизи, Махмутуллоева Севинч Хабибулла кизи	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DIVERSIFIKATSİYALASHNING METODOLOGIK ASOSLARI	1399
Norova Nozima Nabiyeвна	
GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	1406
Ahmedova Dilnoza Qalandar qizi	
MINTAQAVIY IQTISODIYOTNING EKOLOGIK MUVOZANATINI SAQLASH ORQALI BARQAROR RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI (NAVOIY VILOYATI TAJRIBASI)	1411
Barnoqulova Marjona Otabek qizi	

KORXONALARDA ESG (ENVIRONMENTAL, SOCIAL, GOVERNANCE) HISOBOTLARINING AUDITINI TASHKIL ETISH VA BAHOLASH MEXANIZMLARI.....	1417
Xolikov Ravshan Anvar o'g'li	
SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	1420
Omonov Olim Murodullayevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH MEXANIZMLARI VA ULARNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	1424
Sharifi Abdul Fatah	
TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR.....	1430
Sadikov Q.M.	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR.....	1434
Kurbosheva Mohira Xafizovna	
MURAKKAB LOYIHALARDA RISKLARNI BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	1439
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	1442
Камолова Феруза Кахрамоновна	
O'ZBEKISTON HUDUDIY RIVOJLANISH STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YO'NALISHLARI.....	1448
Ma'murov Baxtiyor Xolmatjanovich	
O'ZBEKISTONDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	1456
Ismailova Gulruh Faxriddinova	
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ ПЕРСОНАЛОМ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: ЦИФРОВИЗАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ ТАЛАНТАМИ И МОТИВАЦИЯ.....	1462
Абилов Эльман Худаверди оглы	
O'ZBEKISTON BANKLARINING AML TIZIMLARIDA SUN'IY INTELLEKT: STRATEGIK ZARURAT VA JORIY ETISH YO'LLARI.....	1468
Rashidov Avazbek Raximovich	
GLOBALASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA TUG'ILISH KO'RSATKICHLARI STATISTIK TAHLILI.....	1475
Abduraxmanov Abduazim Djalaliddinovich	

GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA TUG'ILISH KO'RSATKICHLARI STATISTIK TAHLILI

Abduraxmanov Abduazim Djalaliddinovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Iqtisodiy statistika kafedrası, i.f.n., professor

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6589-9430>

E-mail: abduazima77@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida tug'ilish ko'rsatkichlari statistik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida reproduktiv xatti-harakatlar, tabiiy tug'ilish modeli, avlodlar (kohort) tahlili, tug'ilish koeffitsiyentlari hamda Urlanis, Merkov va BMT tasniflari asosida demografik jarayonlarning rivojlanish tendensiyalari chuqur o'rganiladi. Olingan natijalar mamlakat demografik rivojlanishining zamonaviy xususiyatlarini aniqlash hamda barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot strategiyalarini asoslash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: tug'ilish ko'rsatkichlari, demografik jarayonlar, reproduktiv mayl, tabiiy tug'ilish modeli, avlodlar tahlili, tug'ilish koeffitsiyentlari, Urlanis tasnifi, Merkov tasnifi, yashil iqtisodiyot, O'zbekiston demografiyasi.

Abstract. This article presents a statistical analysis of birth rates in the Republic of Uzbekistan. The study examines reproductive behavior, natural fertility models, cohort analysis, fertility coefficients, and demographic classifications based on Urlanis, Merkov, and United Nations standards. The findings contribute to a deeper understanding of current demographic trends and provide a scientific basis for supporting sustainable socio-economic development strategies.

Key words: birth rates, demographic processes, reproductive behavior, natural fertility model, cohort analysis, fertility coefficients, Urlanis classification, Merkov classification, green economy, Uzbekistan demography.

Аннотация. В данной статье представлен статистический анализ показателей рождаемости в Республике Узбекистан. В рамках исследования рассмотрены репродуктивное поведение населения, модели естественной рождаемости, когортный анализ, коэффициенты рождаемости, а также демографические классификации Урланиса, Меркова и ООН. Полученные результаты позволяют выявить современные тенденции демографического развития и обосновать направления устойчивого социально-экономического роста.

Ключевые слова: показатели рождаемости, демографические процессы, репродуктивное поведение, модель естественной рождаемости, когортный анализ, коэффициенты рождаемости, классификация Урланиса, классификация Меркова, зеленая экономика, демография Узбекистана.

KIRISH

Tug'ilish murakkab biologik va ijtimoiy jarayon hisoblanib, unga iqtisodiy, demografik hamda madaniy omillar sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayon aholining tabiiy ko'payishini ta'minlovchi asosiy demografik omil sifatida mamlakatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy omillar qatoriga aholining yosh-jins tarkibi, o'lim darajasi, nikoh va ajralish jarayonlari hamda migratsiya ko'rsatkichlari kiradi. Mazkur omillar reproduktiv jarayonlarning intensivligi va dinamikasini belgilab beradi. Xususan, reproduktiv yoshdagi aholi tarkibida jinsiy mutanosiblikning ta'minlanganligi nikoh imkoniyatlarini kengaytiradi va bu, o'z navbatida, tug'ilish darajasining oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tug'ilish ko'rsatkichlariga iqtisodiy farovonlik darajasi, urbanizatsiya jarayonlari, ta'lim darajasi hamda oilaviy qadriyatlarning evolyutsiyasi ham bevosita ta'sir qiladi. Ushbu omillarni kompleks o'rganish demografik rivojlanish tendensiyalarini aniqlash, demografik siyosatni ilmiy asoslash hamda barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tug'ilish jarayonlarini ilmiy jihatdan o'rganish demografiya va iqtisodiyot fanlarida muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlar tug'ilish darajasining shakllanishiga ta'sir etuvchi iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarni aniqlash imkonini beradi.

Amerikalik iqtisodchi olim G. Becker (1991) tug'ilish darajasini iqtisodiy nazariya nuqtai nazaridan izohlab, oilalar farzandlar soni to'g'risidagi qarorlarni iqtisodiy manfaatlar, xarajatlar va kutilayotgan foyda asosida qabul qilishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Uning fikriga ko'ra, inson kapitaliga investitsiyalar ortib borishi sharoitida oilalar farzandlar soniga emas, balki ularning sifatiga ko'proq e'tibor qaratadi.

Demografik jarayonlarga ta'lim omilining ta'siri masalasi Lutz va Skirbekk (2014) tomonidan chuqur o'rganilgan. Ularning tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, aholi ta'lim darajasining oshishi tug'ilish darajasining o'zgarishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi hamda demografik rivojlanishning uzoq muddatli tendensiyalarini belgilaydi. Ta'lim darajasining ortishi, ayniqsa, ayollar bandligi va reproduktiv xatti-harakatlarining o'zgarishiga olib kelishi orqali tug'ilish darajasining dinamikasiga ta'sir etadi.

Xalqaro tashkilotlar tomonidan ham tug'ilish jarayonlari muntazam ravishda tahlil qilinib kelinmoqda. Jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT, 2024) hisobotlarida dunyo miqyosida tug'ilish darajasining pasayish tendensiyasi kuzatilayotgani, bu esa aholining yosh tarkibi va iqtisodiy rivojlanish istiqbollariga sezilarli ta'sir ko'rsatayotgani qayd etilgan. Shu bilan birga, OECD (2023) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda "yashil" iqtisodiyotga o'tish siyosati demografik jarayonlar bilan chambarchas bog'liq ekani, xususan, urbanizatsiya, resurslardan samarali foydalanish va inson kapitalini rivojlantirish omillari tug'ilish dinamikasiga ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Milliy darajada olib borilgan tadqiqotlar ham ushbu masalani o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (2025) ma'lumotlari asosida tug'ilish va o'lim ko'rsatkichlarining dinamikasi, hududiy tafovutlari hamda demografik rivojlanish tendensiyalari batafsil tahlil qilingan. Shuningdek, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) tavsiyalarida tug'ilish va o'lim ko'rsatkichlarini baholash orqali aholi salomatligi va demografik rivojlanish darajasini aniqlash muhim indikator sifatida e'tirof etilgan.

Bundan tashqari, demografik jarayonlarni ilmiy tasniflashda Ulanis va Merkov tomonidan ishlab chiqilgan klassifikatsiyalar muhim metodologik ahamiyatga ega. Mazkur tasniflar tug'ilish darajasini turli mezonlar asosida guruhlash, demografik rivojlanish bosqichlarini aniqlash hamda mamlakatlarning demografik holatini qiyosiy baholash imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar tadqiqot doirasida tug'ilish jarayonlarini chuqur tahlil qilish va ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida demografik jarayonlarni chuqur tahlil qilish maqsadida bo'ylama (longitudinal) va ko'ndalang (cross-sectional) tahlil usullaridan foydalanildi. Bo'ylama tahlil usuli orqali tug'ilish ko'rsatkichlarining vaqt davomida o'zgarish dinamikasi o'rganildi, ko'ndalang tahlil yordamida esa muayyan davr kesimida demografik ko'rsatkichlarning holati baholandi.

Shuningdek, real va shartli avlodlar (kohort va period) yondashuvi asosida tug'ilish jarayonlari tahlil qilindi. Ushbu yondashuv tug'ilish darajasining avlodlar kesimidagi xususiyatlarini aniqlash hamda demografik rivojlanish tendensiyalarini baholash imkonini beradi.

Tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti quyidagi formula asosida hisoblandi:

$$n = N / (p \times t)$$

bu yerda:

N – ma'lum davrda tirik tug'ilganlar soni;

p – o'rtacha yillik aholi soni;

t – tahlil qilinayotgan davr davomiyligi.

Mazkur metodologik yondashuv tug'ilish ko'rsatkichlarini ilmiy asosda baholash, ularning dinamikasi va demografik rivojlanishga ta'sirini aniqlash hamda statistik jihatdan asoslangan xulosalar shakllantirish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

2023-yilda O'zbekistonda tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti 26,4 % ni tashkil etib, BMT tasnifiga ko'ra o'rtacha darajaga kiradi. Ulanis tasnifiga muvofiq, ushbu ko'rsatkich "o'suvchi demografik bosim" bosqichiga mos keladi, Merkov tasnifiga ko'ra esa "o'rtachadan yuqori" darajani ifodalaydi. Shu bilan birga, reproduktiv yoshdagi ayollar tarkibida 20–34 yoshdagi ayollar ulushi 56,6 foizdan 47,0 foizgacha kamaygani kuzatildi. Mazkur tarkibiy o'zgarish tug'ilish darajasining nisbatan pasayishiga ta'sir ko'rsatgan muhim demografik omillardan biri hisoblanadi.

Demografiyada tug'ilish muayyan davrda ma'lum hudud yoki aholi guruhida tug'ilgan bolalar sonini anglatadi. Tug'ilish darajasi odatda har 1000 kishiga nisbatan hisoblanadi va aholi sonining tabiiy o'sish jarayonlarini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi.

O'lim darajasining pasayishi, odatda, tibbiy xizmatlar sifatining oshishi, oziqlanish darajasining yaxshilanishi hamda sanitariya-gigiyena sharoitlarining takomillashuvi bilan bog'liq. Bunday sharoitda bolalar va kattalar o'rtasida o'lim darajasi kamayib, aholi sonining barqaror o'sishiga zamin yaratiladi. Agar tug'ilish darajasi yuqori bo'lsa, demografik o'sish tezlashadi. Aksincha, tug'ilish darajasining pasayishi aholi o'sish sur'atlarining sekinlashuviga olib kelishi mumkin. Shu sababli tug'ilish va o'lim darajalari o'rtasidagi nisbatni kompleks tahlil qilish demografik barqarorlik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish istiqbollarini baholashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Tug'ilish darajasiga biologik va ijtimoiy omillar o'zaro bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi. Jamiyat rivojlanishi jarayonida biologik omilning nisbiy ta'siri kamayib, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillarning roli ortib boradi.

Mamlakatda sog'liqni saqlash tizimining rivojlanishi tug'ilish xavfsizligini oshiradi va reproduktiv salomatlikni mustahkamlaydi. Zamonaviy reproduktiv texnologiyalar tug'ilish jarayoniga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar, urbanizatsiya, migratsiya jarayonlari, ijtimoiy qadriyatlarning transformatsiyasi hamda individual hayot strategiyalarining o'zgarishi oilaviy va reproduktiv xulq-atvor shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada reproduktiv mayl biologik omillar bilan bir qatorda ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy omillar ta'sirida shakllanadigan murakkab demografik hodisa sifatida namoyon bo'ladi.

Tug'ilish darajasini tahlil qilishda ikki turdagi statistik ma'lumotlar muhim ahamiyatga ega:

Birinchidan, individual darajadagi ko'rsatkichlar, ya'ni tug'ilgan bolalar soni, onaning yoshi, nikoh holati va tug'ilish tartib raqami;

Ikkinchidan, ushbu ko'rsatkichlar taqqoslanadigan aholi guruhlarining umumiy soni, jumladan, jami aholi, reproduktiv yoshdagi ayollar yoki yosh guruhlari kesimidagi ayollar soni.

Mazkur ma'lumotlar asosida tug'ilish darajasini ifodalovchi demografik ko'rsatkichlar tizimi shakllantiriladi.

Tug'ilish jarayonlarini o'rganishda bo'ylama (longitudinal) va ko'ndalang (cross-sectional) tahlil usullari qo'llaniladi. Ushbu usullar real avlodlar va shartli avlodlar yondashuvi asosida demografik jarayonlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Bo'ylama tahlil muayyan avlodlarning reproduktiv xulq-atvoridagi o'zgarishlarni, ijtimoiy sharoitlar ta'sirida tug'ilish dinamikasini hamda avlodlar evolyutsiyasini o'rganish imkonini beradi. Real avlodlar deganda ma'lum davrda tug'ilgan yoki nikohga kirgan ayollar guruhi tushuniladi.

Tug'ilish koeffitsiyentlari odatda ma'lum davrda tirik tug'ilganlar sonining o'sha davrdagi aholi soniga nisbati asosida hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlar demografik jarayonlarning intensivligini, tabiiy o'sish sur'atlarini hamda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini baholash imkonini beradi.

Tug'ilish koeffitsiyentlari quyidagi turlarga ajratiladi:

- umumiy tug'ilish koeffitsiyenti;
- maxsus tug'ilish koeffitsiyenti;
- qismli tug'ilish koeffitsiyentlari.

Shuningdek, tug'ilishning yig'indi koeffitsiyenti hamda aholi takroriy barpo bo'lishining brutto-koeffitsiyenti tug'ilish intensivligini umumlashtiruvchi asosiy ko'rsatkichlar hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlar xalqaro demografik amaliyotda keng qo'llanilib, aholi reproduktiv xatti-harakatlari, demografik rivojlanish istiqbollari va demografik siyosat samaradorligini baholash imkonini beradi.

Tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti muayyan davrda tug'ilganlar sonining o'sha davrdagi aholining o'rtacha soniga nisbati sifatida quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$n = \frac{N}{p * t} \quad (1)$$

bu yerda:

- n – tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti;
- N – tahlil davrida tirik tug'ilganlar soni;
- t – tahlil qilinayotgan davr (yil) davomiyligi;
- p – ushbu davrda aholining o'rtacha soni.

Agar koeffitsiyent bir yil uchun hisoblanadigan bo'lsa, $t = 1$. 2023-yilda O'zbekistonda tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti 27,2 promillega teng bo'lgan (1-jadval).

1-jadval. BMTning tasnifi bo'yicha tug'ilishning umumiy koeffitsiyentini baholash mezonlari

Tug'ilish umumiy koeffitsiyenti o'lchami, ‰	Tug'ilish darajasi tavsifi
16,0 dan kam	Past, farzandlar avlodi ota-onalar avlodi o'rnini to'ldirish uchun yetarli emas
16,0 - 24,9	O'rtacha
25,0 - 29,9	O'rtachadan yuqori
30,0 - 39,9	Yuqori
40,0 va undan yuqori	Juda yuqori

Reproduktiv yoshdagi ayollarda tug'ilgan bolalar soni ushbu ko'rsatkichning suratida aks ettiriladi (ularning jami aholidagi ulushi odatda 25 % dan 30 % gacha bo'ladi), jami aholi soni esa (erkaklar, ayollar, bolalar, mehnatga layoqatli yoshdagi aholi va keksalar) maxrajda ifodalanadi. Bunday demografik nisbat tug'ilish jarayonining umumiy intensivligini baholash imkonini beradi.

Shu bilan birga, tug'ilish darajasining keskin pasayishi aholi tarkibida keksalar ulushining ortishi bilan bog'liq demografik jarayonlarni yuzaga keltiradi. Aholining quyidan keksayishi jarayonida yosh guruhlar ulushi qisqarib, keksalar ulushi ortib boradi. Natijada tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti pasayadi. Bu holat tug'ilishning yosh guruhlar bo'yicha intensivligi nisbatan barqaror bo'lgan sharoitda ham umumiy tug'ilish darajasining pasayishiga olib keladi.

BMT tasnifiga ko'ra, tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti:

- 30,0 ‰ va undan yuqori bo'lsa — tug'ilish darajasi yuqori;
- 16,0 ‰ dan past bo'lsa — tug'ilish darajasi past;
- 16,0 ‰ dan 30,0 ‰ gacha bo'lsa — tug'ilish darajasi o'rtacha hisoblanadi.

O'zbekistondagi demografik vaziyat ushbu tasnif asosida baholanganda, 2023-yilda mamlakatda tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti 26,4 ‰ ni tashkil etgani aniqlanadi. Bu ko'rsatkich BMT mezonlariga muvofiq tug'ilish darajasining o'rtacha darajada ekanligini tasdiqlaydi (2-jadval).

Shuningdek, demograf olim B. Urlanis tomonidan ishlab chiqilgan tasnif ham tug'ilish darajasini baholashda keng qo'llaniladi (2- jadval).

2-jadval. B.Urlanitsning tasnifi bo'yicha tug'ilishning umumiy koeffitsiyentini baholash shkalasi¹

Tug'ilganlar soni, har 1000 nisb.	Tug'ilish darajasi tavsifi
10 gacha	Favqulodda past
11-15	Juda past
16-20	Past
21-25	O'rtacha
26-30	O'rtachadan yuqori
31-40	Yuqori
41-50	Juda yuqori
51 va undan yuqori	Favqulodda yuqori

Olingan statistik ma'lumotlar asosida quyidagi ilmiy xulosalarni shakllantirish mumkin:

1. 2019–2020-yillar holati. Mazkur davrda tug'ilish darajasi mos ravishda 24,3 ‰ va 24,6 ‰ ni tashkil etib, B. Urlanis tasnifi bo'yicha "o'suvchi demografik bosim" bosqichiga o'tgan. Ushbu bosqich aholi sonining faol o'sishi bilan tavsiflanib, ijtimoiy infratuzilma, ta'lim tizimi, sog'liqni saqlash va bandlik sohalariga qo'shimcha talablarning shakllanishiga olib kelgan.

2. 2021–2023-yillar holati. Tahlil qilinayotgan davrda tug'ilish koeffitsiyenti 25,9 ‰ dan 26,4 ‰ gacha oshgan bo'lib, bu ko'rsatkich demografik jarayonlarning yuqori faolligini aks ettiradi hamda Urlanis tasnifi bo'yicha "demografik portlash" bosqichiga yaqinlashish tendensiyasini namoyon etadi. Ushbu holat aholi sonining tez sur'atlarda ortishini anglatib, davlat tomonidan bolalar salomatligini mustahkamlash, maktabgacha va umumiy ta'lim infratuzilmasini kengaytirish, yoshlarni kasbga tayyorlash va bandligini ta'minlash bo'yicha tizimli choralarni kuchaytirishni taqozo etadi.

3. 2024-yil holati. 2024-yilda tug'ilish darajasi 24,9 ‰ ni tashkil etib, Urlanis tasnifi bo'yicha hali ham "o'suvchi demografik bosim" bosqichida saqlanib qolgan. Mazkur ko'rsatkich demografik o'sish sur'atlarining barqarorligini

1 Демография: Учебник для Вузов. Под. Ред. Н.А. Волгина. Л.Л.Рыбаковского. – М: Лагос. 2005. – с43.

ko'rsatish bilan birga, avvalgi davrga nisbatan nisbiy barqarorlashuv tendensiyasining shakllanayotganligini ham tasdiqlaydi.

4. Umumiy baho. B. Urtan tasnifiga muvofiq tug'ilish darajasi quyidagicha baholanadi:

- 10 % gacha — favqulodda past daraja;
- 16–20 % — past daraja;
- 21–30 % — o'rtacha daraja;
- 31 % va undan yuqori — yuqori daraja.

Mazkur mezonlarga muvofiq, O'zbekiston Respublikasida 2023-yilda kuzatilgan 26,4 % lik tug'ilish koeffitsiyenti mamlakatning demografik rivojlanish nuqtai nazaridan o'rtacha, ammo barqaror o'sish tendensiyasiga ega davlatlar qatoriga kirishini ko'rsatadi.

Shuningdek, tug'ilish darajasini yanada chuqurroq baholash maqsadida demograf olim V. Merkov tomonidan ishlab chiqilgan tasnif asosida ham tahlil o'tkazish maqsadga muvofiq hisoblanadi (3-jadval).

3-jadval. A.M.Merkovning tasnifi bo'yicha tug'ilish umumiy koeffitsiyentini baholash shkalasi²

Ko'rsatkich bahosi	Har 1000 kishiga nisbatan
Juda yuqori	40 dan yuqori
Yuqori	31-40
O'rtachadan yuqori	26-30
O'rtacha	21-25
O'rtachadan past	16-20
Past	11-15
Juda past	10 gacha

Merkov tasnifi tug'ilish darajasini 1000 aholiga to'g'ri keladigan tug'ilishlar soni asosida baholaydi va uni besh toifaga ajratadi: juda past, past, o'rtacha, yuqori va juda yuqori tug'ilish. O'zbekistonning 2010–2020-yillar oralig'idagi tug'ilish koeffitsiyenti 21–24 % oralig'ida bo'lib, bu davrda mamlakat "o'rtacha tug'ilish" toifasida bo'lgan. Bu ko'rsatkich demografik barqarorlikni anglatadi, ya'ni aholining tabiiy o'sishi mavjud, lekin haddan tashqari tez emas.

2021-yildan boshlab tug'ilish koeffitsiyenti 25,9 % ga, 2022–2023-yillarda esa 26,2 % va 26,4 % ga yetgan. Bu ko'rsatkichlar Merkov tasnifi bo'yicha "yuqori tug'ilish" darajasiga kiradi. Bu holat demografik bosimning kuchayganini, ya'ni bolalar sonining ko'payishi bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy yuk ortayotganini bildiradi. 2024-yilda ko'rsatkich 24,9 % ga pasaygan bo'lsa-da, hali ham o'rtacha-yuqori chegarasida turibdi. Bu dinamik o'zgarishlar demografik siyosatni moslashtirish, ayniqsa ta'lim, sog'liqni saqlash va bolalar infratuzilmasini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Yuqorida keltirilgan jadval ma'lumotlariga ko'ra, tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti 31,0 % dan baland bo'lsa, tug'ilish darajasi yuqori, 11–15 % atrofida bo'lsa, past deb baholanadi. Qiyosiy tahlillar B. Urtan tomonidan ishlab chiqilgan tasnif demograf A. Merkov tasnifiga deyarli o'xshash ekanligini ko'rsatadi. A. Merkov tasnifi bo'yicha O'zbekistondagi tug'ilish darajasi (26,4 %) o'rtacha hisoblanadi.

O'zbekistonda aholining jinsiy tarkibi o'rganilayotgan davrda ijobiy xususiyatga ega. 2005-yilda respublikada jami aholining 50,1 % ini ayollar, 49,9 % ini erkaklar tashkil etgan. 2024-yilda esa aholining 49,6 % ini ayollar, 50,4 % ini erkaklar tashkil etgan.

2005–2024-yillar oralig'ida O'zbekiston aholisi jinsiy tarkibi deyarli muvozanatli bo'lib qolgan. 2005-yilda ayollar ulushi 50,1 %, erkaklar ulushi 49,9 % ni tashkil etgan, ya'ni ayollar soni erkaklardan biroz ko'p bo'lgan. 2010-yilda nisbat tenglashib, ayollar va erkaklar ulushi 50 % atrofida qayd etilgan. 2015–2018-yillarda ayollar ulushi 49,8 %, erkaklar ulushi 50,2 % ni tashkil etgan.

2019–2020-yillarda ayollar ulushi 49,7 %, erkaklar ulushi 50,3 % bo'lgan. 2021-yilda nisbat biroz muvozanatlashib, ayollar ulushi 49,9 %, erkaklar ulushi 50,1 % ni tashkil etgan. 2022–2024-yillarda ayollar ulushi 49,6–49,7 %, erkaklar ulushi 50,3–50,4 % darajasida qayd etilgan.

Umuman olganda, jinsiy nisbatdagi farq katta emas va odatda 0,2–0,4 % oralig'ida. Bu demografik muvozanat saqlanayotganini bildiradi. Erkaklar ulushining biroz ko'proq bo'lishi tug'ilishdagi biologik xususiyatlar (erkak chaqaloqlar tug'ilishi ko'proq) va migratsiya oqimlari bilan izohlanadi. Shu bilan birga, ayollar umr davomiyligi odatda uzunroq bo'lgani uchun kelajakda nisbat yana muvozanatlashishi mumkin.

Tug'ilish jarayonlariga, ayniqsa, 16–29 yosh oralig'idagi aholining jinsiy mutanosibligi katta ta'sir ko'rsatadi. O'zbekistonda nikoh asosan shu davrda tuziladi. 2005-yilda 16–19 yoshdagi har 1000 ayolga 954 erkak, 20–24

2 Bo'riyeva M.R., Tojiyeva Z.N., Zokirov S.S. Aholi geografiyasi va demografiya asoslari. – T.: Tafakkur, 2011. – 159 b.

yoshda 964 erkak, 25–29 yoshda 973 erkak to'g'ri kelgan. 2022-yilda esa bu ko'rsatkichlar mos ravishda 947, 953 va 957 ni tashkil etgan. Bu dinamika ayollar uchun nikoh va farzand ko'rish imkoniyatlarining ijobiy shakllanayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, tug'ilish ko'rsatkichlariga aholining yosh tarkibi ham ta'sir etadi. Demografik tadqiqotlarda aholi alohida yoshlar yoki 5 yillik guruhlar bo'yicha tahlil qilinadi. Yirik tarkibiy o'zgarishlarni o'rganishda esa uch asosiy guruh ajratiladi: 0–14 yoshdagi bolalar, 15–59 yoshdagi mehnatga layoqatli aholi va 60 yoshdan yuqori qariyalar.

XX-asr boshlarida shved demografi G. Sundberg aholining yosh tarkibiga ko'ra uni uchta asosiy demografik turga ajratgan:

1. Progressiv yosh tarkibi — bunda bolalar ulushi yuqori bo'lib, aholi tabiiy o'sish sur'ati tez kechadi.
2. Statsionar yosh tarkibi — bunda bolalar va qariyalar salmog'i deyarli teng bo'ladi, natijada aholi soni barqaror saqlanadi.
3. Regressiv yosh tarkibi — bunda qariyalar ulushi yuqori, bolalar esa kam bo'ladi; natijada aholi sonining tabiiy o'sishi sekinlashadi yoki qisqaradi.

Hozirgi davrda iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlarda tug'ilish darajasining pasayishi natijasida qariyalar ulushi 15–30 % gacha yetgan. Aksincha, tug'ilish darajasi yuqori bo'lgan rivojlanayotgan mamlakatlarda bolalar salmog'i 40–50 % atrofida, qariyalar ulushi esa 4–7 % oralig'ida bo'ladi.

Demografik jihatdan bu holat aholining takror barpo bo'lish jarayonining kengaygan shaklda kechayotganini anglatadi. Ya'ni yangi avlodlar soni mavjud avlodni to'liq almashtiribgina qolmay, uni ortiqcha miqdorda to'ldirib boradi.

Fransuz olimi J. Bojyo-Garnye ushbu jarayonni tahlil qilish uchun “demografik qarish shkalasi” konsepsiyasini ishlab chiqqan. Ushbu konsepsiya orqali aholining yosh tarkibida qarilik darajasi, tug'ilish sur'atlarining pasayishi va demografik o'sish tendensiyalari tizimli ravishda baholanadi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1991-yilda aholining 60 yosh va undan yuqori qismi 6,4 % ni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 9,1 % ga (3 mln 467,8 ming nafar) yetgan (4-jadval).

4-jadval. J.Bojyo - Game, E.Rossetning demografik qarish shkalasi³

Bosqichlar	60 yosh va undan yuqori yoshdagilar salmog'i %, jami aholi soniga nisbatan	Qarilik bosqichlari
Birinchi	8 dan past	Demografik yosh
Ikkinchi	8-10	Demografik qarilikning dastlabki pog'onasida
Uchinchi	10-12	Demografik qarilik pog'onasida
To'rtinchi	12 va yuqori	Demografik qarilik
	12-14	Demografik qarilikning dastlabki darajasi
	14-16	O'rtacha darajasi
	16-18	Yuqori darajasi
	18- va yuqori	Juda yuqori darajasi

Bu raqamlar O'zbekistonda aholi tarkibining asta-sekin “qarish” bosqichiga o'tish jarayoni boshlanganini bildiradi, biroq hozirgi bosqichda yoshlar ulushi ustun bo'lib qolmoqda va mamlakat demografik jihatdan faol yosh guruhlar ustuvor bo'lgan davlatlar toifasiga kiradi.

Shu bilan birga, tug'ilish ko'rsatkichlariga eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi demografik omil — bu aholi tarkibida reproduktiv yoshdagi (15–49 yoshdagi) ayollar salmog'i hisoblanadi. Aynan shu guruhdagi ayollar sonining o'sishi yoki kamayishi mamlakatdagi tug'ilish darajasi, tabiiy o'sish sur'ati va demografik barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlarini belgilaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, 1991–2024-yillar oralig'ida O'zbekistonda reproduktiv yoshdagi ayollar tarkibida sezilarli tarkibiy o'zgarishlar yuz bergan. Xususan, 20–34 yoshdagi ayollar ulushi 56,6 % dan 47,0 % gacha kamaygan, ya'ni 9,6 foiz punktga pasayish kuzatilgan. Aksincha, 35–49 yosh oralig'idagi ayollar salmog'i 25,4 % dan 38,7 % gacha oshgan.

Ayollar tarkibidagi bunday yosh dinamikasi tug'ilish darajasining pasayishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Chunki tug'ilishning eng faol bosqichi aynan 20–34 yosh oralig'iga to'g'ri keladi. Statistik tahlil natijalariga ko'ra, 1991–2023-yillar davomida tug'ilishning maxsus koeffitsiyenti 152,14 dan 100,48 gacha pasaygan, ya'ni reproduktiv yoshdagi har 1000 ayolga to'g'ri keladigan tug'ilishlar soni sezilarli darajada kamaygan.

3 Медкое В.М. Демография. -М.: 2004, 132 стр.

Tug'ilish dinamikasiga ayollar yosh tarkibi va ularning alohida yosh guruhlariga bo'yicha tug'ilish koeffitsiyentlari ta'sirini aniqlash maqsadida indeks tizimi uslubi qo'llaniladi. Ushbu usulda tahlil quyidagi formula orqali ifodalanadi:

$$I = \frac{\sum i_1 a_1}{\sum i_0 a_0} \quad (2)$$

bu yerda:

i – yosh guruhidagi tug'ilish koeffitsiyenti (0 – boshlang'ich davr, 1 – joriy davr);

a – tegishli davrdagi ayollar yosh tarkibi (0 – taqqoslanayotgan davr, 1 – hozirgi davr).

Mazkur formula asosida 1991–2024-yillar uchun olib borilgan hisob-kitoblarni natijalariga ko'ra, tug'ilishning maxsus koeffitsiyentidagi pasayishning 21,5 %i ayollar yosh tarkibidagi o'zgarishlar bilan, 47,3 %i esa alohida yosh guruhlaridagi tug'ilish intensivligining kamayishi bilan izohlanadi.

Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatadiki, tug'ilish koeffitsiyentlari barcha yosh guruhlarida pasaygan, ammo bu jarayon, ayniqsa, 15–19 va 20–29 yoshdagi ayollar orasida nisbatan yuqori sur'atlarda kuzatilgan.

Tug'ilish darajasiga ta'sir etuvchi demografik omillar ichida nikoh jarayoni alohida o'rin tutadi. Nikoh ijtimoiy hodisa sifatida insoniyat tarixining muayyan bosqichida shakllangan bo'lib, ilmiy manbalarda u erkak va ayol o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan tartibga solingan hamda oila va farzandlar bilan bog'liq munosabatlar tizimi sifatida ta'riflanadi.

Nikoh institutining barqarorligi va mustahkamligi har bir xalqning milliy qadriyatlariga bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbek xalqida nikoh qadimdan hayotning muhim va mas'uliyatli bosqichi sifatida e'tirof etilib, ushbu an'ana hozirgi davrda ham o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda. Shu sababli, nikoh jarayoni tug'ilish darajasining muhim demografik omillaridan biri sifatida qoraladi.

O'zbekistonda nikoh jarayonining rivojlanishi ijtimoiy-iqtisodiy va demografik omillar ta'sirida shakllanib kelgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1991–2023-yillar oralig'ida nikohning umumiy koeffitsiyenti 4,6 punktga kamaygan. Shunga qaramay, so'nggi yillarda tug'ilish asosan birinchi va ikkinchi farzandlar hisobiga ta'minlanayotganligi kuzatilmoqda.

Hozirgi davrda tug'ilishning yig'indi koeffitsiyenti 2–3 atrofida bo'lib, bu ko'rsatkich tug'ilish jarayonida nikohdan keyingi birinchi va ikkinchi farzand tug'ilishi hal qiluvchi rol o'ynayotganini tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda tug'ilish ko'rsatkichlari demografik bosim va demografik barqarorlik o'rtasidagi muvozanat jarayonida shakllanmoqda. Jumladan, 2023-yilda tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti 26,4 ‰ ni tashkil etib, BMT tasnifiga ko'ra o'rtacha darajaga mos keladi. Shu bilan birga, Ulanis va Merkov tasniflariga muvofiq ushbu ko'rsatkich "o'suvchi demografik bosim" hamda "o'rtachadan yuqori" daraja oralig'ida ekanligini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, reproduktiv yoshdagi ayollar tarkibida yuz berayotgan tarkibiy o'zgarishlar tug'ilish intensivligining pasayishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, tug'ilishning eng faol davri hisoblangan 20–34 yoshdagi ayollar ulushining qisqarishi va 35–49 yoshdagi ayollar ulushining ortishi umumiy tug'ilish darajasining pasayish tendensiyasini shakllantirmoqda. Shu bilan birga, nikoh jarayonidagi o'zgarishlar, urbanizatsiya darajasining ortishi hamda aholining ta'lim darajasining yuksalishi tug'ilish qarorlarini belgilovchi muhim demografik va ijtimoiy-iqtisodiy omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Umuman olganda, tug'ilish ko'rsatkichlarining hozirgi dinamikasi demografik siyosatni mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanish strategiyalari bilan o'zaro uyg'un holda amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, "yashil iqtisodiyot" tamoyillariga asoslangan rivojlanish siyosati, inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan investitsiyalar hamda samarali ijtimoiy himoya mexanizmlarini takomillashtirish demografik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

1. Reprodukativ yoshdagi aholi tarkibidagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda, oilani qo'llab-quvvatlash va yosh oilalar uchun ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni yanada yaxshilashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni kengaytirish.

2. Urbanizatsiya jarayonlarini inobatga olgan holda, shaharlarda yashovchi aholi uchun qulay ijtimoiy infratuzilmani, jumladan, uy-joy, sog'liqni saqlash va maktabgacha ta'lim tizimlarini rivojlantirish.

3. Demografik rivojlanishni "yashil iqtisodiyot" strategiyasi bilan uyg'unlashtirish orqali resurslardan samarali foydalanish, ekologik barqarorlikni ta'minlash hamda demografik dividend imkoniyatlaridan samarali foydalanish.

4. Tug'ilish va demografik jarayonlarni doimiy monitoring qilish asosida ilmiy asoslangan demografik prognozlarni ishlab chiqish va ularni davlatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyalariga integratsiya qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Becker G. S. A Treatise on the Family. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991. – 424 p.
2. Lutz W., Skirbekk V. How education drives demography and sustainable development // Science. – 2014. – Vol. 345, No. 6202. – pp. 1243–1247.
3. United Nations. World Population Prospects 2024. – New York: UN Department of Economic and Social Affairs, 2024. – 356 p.
4. OECD. Green Growth and Sustainable Development. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 278 p.
5. World Bank. World Development Indicators. – Washington, DC: The World Bank, 2025. – 412 p.
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Demografik holat bo'yicha statistik ma'lumotlar. – Toshkent: DSQ, 2025. – 198 b.
7. Урланис Б. Ц. Динамика населения СССР. – Москва: Наука, 1974. – 352 с.
8. Мерков А. М. Демография. – Москва: Медицина, 1969. – 276 с.
9. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO). Tug'ilish va o'limni aniqlash mezonlari bo'yicha tavsiyalar. – Jeneva: WHO, 2023. – 145 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
